

Kan Bağışı Önündeki Engellerin Belirlenmesi

Determination of Barriers for Blood Donation

Selma Altındış¹, Neşe Aşıcı², Uğur Şenol³, Ayşe Betül Bakır⁴, Çağlar Yusuf Yücedağ⁴,
Celalettin Demir³, Rabia Gün⁵, Ümit Özçelik⁶, Ahmet Altındış⁷

¹ Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü

² Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD

³ Sakarya Üniversitesi Bilgisayar ve Bilişim Fakültesi Bilgisayar Müh 4.sınıf öğrencisi

⁴ Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji Yüksek lisans öğrencisi

⁵ Sakarya Üniversitesi Eğitim Araştırma Hastanesi Hemovijilans Hemşiresi

⁶ Sakarya Üniversitesi Eğitim Araştırma Hastanesi Kan Merkezi

⁷ Medipol Üniversitesi Tıp Fakültesi

Yazışma Adresi / Correspondence:

Neşe Aşıcı

Sakarya Üniv Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD SAKARYA
T: +90 264 295 66 30 E-mail: : nesea@sakarya.edu.tr

Geliş Tarihi / Received : 03.05.2019 Kabul Tarihi / Accepted : 20.06.2019

Orcid:

Selma Altındış <https://orcid.org/0000-0003-2805-5516>

Neşe Aşıcı <https://orcid.org/0000-0003-0266-6845>

Uğur Şenol <https://orcid.org/0000-0002-9885-9424>

Ayşe Betül Bakır <https://orcid.org/0000-0001-7474-4262>

Celalettin Demir <https://orcid.org/0000-0001-5922-4859>

Rabia Gün <https://orcid.org/0000-0003-4172-5465>

Çağlar Yusuf Yücedağ <https://orcid.org/0000-0002-9639-685X>

Ümit Özçelik <https://orcid.org/0000-0002-4684-9304>

Ahmet Altındış <https://orcid.org/0000-0003-0039-1833>

Öz

Amaç	Kan, geçmişten günümüze insan sağlığının ve yaşamın temel simgesi durumundadır. İnsan, kanın tek kaynağıdır. Temini için şimdilik başka bir alternatifte yoktur. Eşsiz bir tedavi aracı olarak da bilinmektedir. Bu bağlamda toplumun kan ve kan ürünleri gereksinimi ve kan bağışı konusunda neleri, ne kadar ve ne derece doğru bildiğinin tespit edilmesi bir gerekliliktir. Bu çalışmada, toplumun transfüzyon amaçlı kan verme önündeki engelleri ve bu konudaki tutum-davranışlarını belirlemek ve kan bağışı ile ilgili farkındalığı artırmak için hangi aşamalarda eksiklikler olduğunu saptamak amaçlanmıştır. (Sakarya Tıp Dergisi 2019, 9(2):237-244)
Gereç ve Yöntem	Kesitsel tipte tanımlayıcı araştırma olarak tasarlanan bu çalışma Nisan 2019- Mayıs 2019 tarihlerinde gerçekleştirildi. Örneklem seçimine gidilmeden 18-65 yaş arası bireylere literatürden yararlanarak hazırlanan 29 soruluk dijital anket uygulanarak toplanan veriler SPSS (ver;21) programı ile değerlendirilerek yorumlandı.
Bulgular	Çalışmadaki katılımcıların 231'i (%51.2) kadın, 220'si (%48.8) erkek, %80'i 18-30 yaş aralığında idi. Katılımcıların %77.7'si lisans ve üstü eğitim almıştı. %90.2'si düzenli kan bağışı yapmadıklarını, %68.5'i ise kan bağışı ile ilgili hiç bilgilendirme eğitimi almadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların %76'sı kan bağış aracının yaşadıkları bölgeye belirli aralıklarla gelmesini olumlu karşıladıklarını belirtmişlerdir.
Sonuç	Çalışmamız, katılımcıların %80'inin 18-30 yaş arasındaki gençlerden oluşması ve genç nüfusun ulaşılabilirliği kolay, gönüllü kan bağışçı kaynağı olması nedeniyle önemli bir çalışmadır. Kişilerin verdikleri cevaplar sonucunda sağlık hizmet sunucuları ve kan bağış merkezlerine düşen görev, kan bağışı konusunda farkındalığı artırmak için belirli aralıklarla bilgilendirme eğitimleri yapmak, daha fazla reklam ve kişilere hatırlatma mesajları göndermektir.
Anahtar Kelimeler	Kan bağışı; güçlükler; gönüllülük; bilgi düzeyi

Abstract

Objective	Blood is the basic symbol of human health and life from past to present. Human is the only source of blood. There is no alternative for the time being. It is also known as a unique treatment tool. In this context, it is a necessity to determine what the community knows about blood and blood products requirements and blood donations. In this study, it was aimed to determine the barriers in the way of giving blood for the purpose of transfusion and the attitude-behaviors in this subject and to determine which stages were lacking in order to raise awareness about blood donation. (Sakarya Med J 2019, 9(2):237-244).
Materials and Method	This study, which was designed as a cross-sectional type of descriptive research, was conducted between April 2019 and May 2019. Data were collected by using a 29-question digital questionnaire prepared by using literature from individuals aged 18 to 65 without any sample selection. The data were evaluated by using SPSS (ver; 21) program
Results	Of the participants, 231 (51.2%) were female, 220 (48.8%) were male and 80% were in the 18 to 30 year age group. 77.7% of the participants had undergraduate and postgraduate education. 90.2% stated that they did not donate regular blood donation and 68.5% stated that they did not receive any information about blood donation. Seventy six percent of the respondents stated that they were positive for the blood collection vehicle to come to the region where they live.
Conclusion	Our study is an important study due to the fact that 80% of the participants are young people between the ages of 18-30 and the young population is a source of voluntary blood donors. As a result of the responses of the people, the task of the health service providers and blood donation centers is to conduct periodic trainings to increase awareness of blood donation and to send reminder messages to more advertisers and individuals.
Keywords	Blood donation; difficulties; volunteering; knowledge level

GİRİŞ

Kan, geçmişten günümüze insan sağlığının ve yaşamın temel simgesi olarak “kaynağı insan olan ve elde edilmesi için başka alternatifi olmayan eşsiz bir tedavi aracı” olarak bilinmektedir.¹ Dünya Sağlık örgütü de (DSÖ) 2000 yılında “Güvenli kan benimle başlar, kan hayat kurtarır” temasını işleyerek kan bağışının önemini vurgulamıştır.² Kan bağışında bulunmak, ihtiyaç sahibi kişilere verilebilecek en güzel hediyedir ve tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Yüksek gelirli ülkelerde, transfüzyon en çok kardiyovasküler cerrahi, transplant cerrahisi, büyük travma, solid ve hematolojik malignitelerde destek tedavisi için kullanılırken, düşük ve orta gelirli ülkelerde, sıklıkla gebeliğe bağlı komplikasyonları ve şiddetli çocukluk anemisini yönetmek için kullanılır.³ Kan transfüzyonu işlemi; kan ve kan ürünlerinin çeşitli işlemlerden geçirildikten sonra, kişinin dolaşım sistemine verilmesidir.

Türkiye’de kan transfüzyonu ile ilgili ilk çalışmalar 1921 yılında başlamış olup, 1957’de Ankara ve İstanbul’da eş zamanlı ilk modern Kızılay Kan Merkezleri açılarak kan bankacılığı alanında da hizmet vermeye başlanmıştır.⁴ Geçmiş bu kadar eskiye dayanmasına rağmen Türkiye’de kan bağışı oranı hala istenen seviyelerde değildir. Gelişmiş ülkelerdeki gönüllü kan bağışının nüfusa oranı %5 iken, Türkiye’de bu oran %1.5’tir.⁵

Kan bağışında bulunmak kişilere beden ve psikolojik olarak olumlu katkıda bulunmaktadır. Kan bağışı sonrasında, kan yapıcı doku ve organlar uyarılarak, yeni kan yapımına sevk edilir; bu sayede kan hücreleri yenilenmiş olur. Kan bağışı sonrası kandaki yüksek yağ oranı düşer. Kan bağışçısı her bulunduğu bağış esnasında, HIV (Human Immunodeficiency Virus), Hepatit B, Hepatit C, sifilis gibi tedavi edilmediği takdirde ciddi sonuçlar doğurabilecek enfeksiyon etkenlerinin de taramasından geçmişi olur.

Kan ihtiyacı bütün toplumları ilgilendiren önemli bir sorundur. Klinik tıp her yıl ilerledikçe kan bağışına olan ihtiyaç da artmaktadır.⁶ Her yıl milyonlarca hayatın kan bağışı sayesinde kurtulduğu bilinmesine rağmen, kan bağışı ile ilgili pek çok yanlış bilgi, tutum, davranış, inanç ve korkular kan bağışı gönüllüğünü engelleyebilmektedir. Kan bağışı ile ilgili yanlış bilgi, inanç ve önyargılara sık rastlanmaktadır.⁷ Bazı bireylerin bağışta buldukları kanın başkalarının hayatının kurtarılmasında nasıl kullanılabilirceğinin farkında olmadığı, bazılarının kan bağışının kendi sağlığını tehlikeye attığını düşündükleri bilinmektedir.⁷ Toplumun kan gereksinimi ve kan bağışı konusunda neleri, ne kadar ve ne derece doğru bildiğinin tespit edilmesi bir gerekliliktir. Bu çalışmada toplumun transfüzyon amaçlı kan verme önündeki engelleri ve bu konudaki tutum ve davranışlarını belirlemek ve kan bağışı ile ilgili farkındalığı artırmak için hangi aşamalarda eksiklik olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Kesitsel tipte tanımlayıcı araştırma olarak tasarlanan bu çalışma Nisan 2019- Mayıs 2019 tarihleri arasında, Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü tarafından gerçekleştirildi. Kan verme önündeki engelleri belirlemek amacıyla planlanan çalışma için, literatür taramasının ardından, 4’ü kişilerin sosyodemografik bilgilerini 27’si kan bağışı ile ilgili bilgi, tutum ve davranışlarını sorgulamak üzere toplam 31 sorudan oluşan dijital anket, örneklem seçimine gidilmeden, gönüllülük esasına dayanarak, ulaşılabilen 18-65 yaş arası bireylere, çalışmanın amacı hakkında bilgi verildikten sonra uygulandı. Bağımsız değişkenler; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, aylık gelir düzeyi, daha önce kan verme ve kan alma, daha önce kan bağışında bulunma, daha önce ameliyat olma, daha önceki kan bağışında sağlık sorunu yaşama durumu, bağımlı değişkenler; düzenli olarak kan bağışı yapma, düzenli olarak kan bağışı yapmak isteme durumu, olarak belirlendi. Verilerin analizinde SPSS ver. 21 (Statistical Package for the Social Sciences) kullanıldı. Kategorik veriler sayı ve yüzde olarak gösterildi ve istatistiksel analiz için ki kare testi

kullanıldı. $p < 0,05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi. Çalışma için Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Etik Kurulundan gerekli izin alındı (03/04/2019-715w22473/050.01.04).

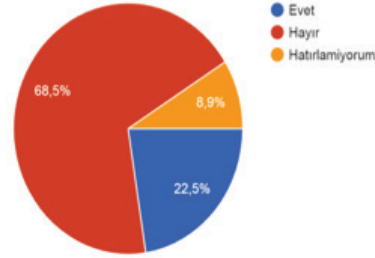
BULGULAR

18-60 yaş arası kişilere uygulanan ankete toplam 458 kişi yanıt vermiş olup katılımcıların 231'i (%51.2) kadın, 220'si (%48.8) erkekti. Yaş aralıklarına göre bakıldığında, 361 (%80.2) kişi 18-30 yaş arası ile yaş dağılımının, eğitim durumuna göre bakıldığında ise 308 (%68.4) kişi lisans mezunu olarak, eğitim kategorisinin çoğunluğunu oluşturmaktaydı. Anket sonucuna göre katılımcıların gelir düzeyi %70.6 oranıyla 3000 TL ve altında idi. Katılımcıların sosyodemografik verileri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Ankete Katılan Bireylerin Sosyodemografik Verileri		
Bağımsız değişkenler	N	(%)
Yaş (n=450)		
18-30	361	80.2
31-40	61	13.6
41-50	19	4.2
51-60	9	2.0
Cinsiyet (n=451)		
Kadın	231	51.2
Erkek	220	48.8
Eğitim Durumu (n=450)		
İlkokul	19	4.2
Ortaokul/Lise	81	18.0
Lisans	308	68.4
Yüksek lisans/ Doktora	42	9.3
Aylık Gelir Düzeyi (n=422)		
3000 TL ve altı	298	70.6
3001-5000 TL	48	11.4
5001-7500 TL	34	8.1
7501-10.000 TL	13	3.1
10.001 TL ve üstü	29	6.9

Ankette sorulan “düzenli kan bağışı yapıyor musunuz?” sorusuna 448 katılımcının %90.2'si hayır cevabını vermiştir. Çalışmadaki 448 katılımcının %68.5'i daha önce hiç

kan bağışı ile ilgili bilgilendirme eğitimi almadıklarını belirtmiş olup, katılımcıların kan bağışı ile ilgili bilgilendirme eğitimi alma durumları Grafik 1'de gösterilmiştir.

Grafik 1. Katılımcıların Kan Bağışı Hakkında Daha Önce Bilgilendirme Eğitimi Alma Durumları

Araştırmanın sonuçlarına göre, 449 katılımcıdan %91'i daha önce kendisine kan verilmediğini, %63'ü daha önce kan bağışında bulunmadığını, %60'ı daha önce ameliyat geçirmediğini belirtmiştir. “Önceki kan bağışınızda sağlık sorunu ya da olumsuzluk yaşadınız mı?” sorusuna katılımcıların %84'ü herhangi bir sorun, olumsuzluk yaşamadım, %9'u yaşadım, %7'si hatırlamıyorum şeklinde cevap vermiştir. “Kan bağışı yapmanıza engel hastalığınız var mı?” sorusuna ise katılımcıların %64'ü “hayır” şeklinde yanıtlamıştır.

Çalışmada 230 kadın katılımcının %4.3'ü, 218 erkek katılımcının ise %15.6'sı düzenli olarak kan bağışında bulunduğunu belirtmiştir ($p < 0.001$) (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Düzenli Kan Bağışında Bulunma Durumları				
Bağımsız Değişken	Düzenli kan bağışında bulunma davranışı		Toplam**	p*
Cinsiyet	Evet (n / %)	Hayır (n / %)	n (%)	
Kadın	10 (4.3)	220 (95.7)	230 (100)	<0.001
Erkek	34 (15.6)	184 (84.4)	218 (100)	

*Ki Kare testi ($\chi^2=14.74$, Serbestlik derecesi:1, $p < 0.001$)
** Satır toplamları

Katılımcıların %78.8'i kan bağışlamanın sağlığa faydalı olduğunu, %89'u kan bağışı sonrası kilo kaybedilmediğini

belirtmişlerdir.

“Size ya da bir yakınınıza lüzüm halinde kanı nereden temin edebilirsiniz?” sorusunu katılımcıların %43’ü yakınlarından, %26’sı hastaneden, %23’ü Kızılay’dan, %8’i gönüllü vatandaşlardan ve %0.5’i para ile temin ederim şeklinde cevaplamışlardır.

Katılımcıların %34.1’i kan verirken enfeksiyon kapma korkusu olduğunu, %26.4’ü kan bağışında bulunurken kullanılan malzemelerin hijyeni konusunda şüphe duyduğunu belirtmiştir. Kimlerin kan bağışı yapabileceği ile ilgili sorulan anket sorusuna %30 katılımcı, bir kan verme işleminin ne kadar sürebileceği konusunda sorulan anket sorusuna ise %33 katılımcı “bilgi sahibi değilim” cevabını vermiştir. Katılımcıların %95’i, kan bağışı esnasında kanı alan personelin gülyüz göstermesinin ya da rahatlatıcı konuşmada bulunmasının önemli olduğunu belirtmiştir. “Hastane, doktor, hemşire, iğne ve kan tutması gibi korku-

larınız var mı?” sorusuna katılımcıların % 30’ü evet cevabını vermiştir. Kan bağış noktasının uzaklık ya da yakınlığının kan verme isteğinde etkili olup olmadığı sorusuna %50 katılımcı evet cevabını vermiş olup, %43’ü Kızılay’ın gönderdiği mesajlar ve reklamların, kan verme konusunda bireyleri teşvik ettiğini söylemişlerdir. Katılımcıların %76’sı kan bağış arabasının buldukları bölgeye gelmesini, %53’ü ise kendilerine belli aralıklarla hatırlatılma yapılmasını istediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların kan bağışıyla ilgili bilgi ve tutumları tablo 3’de gösterilmiştir.

“Kan bağışı hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?” sorusuna lisans ve üstü eğitimini tamamlayanların %46’sı, “Kızılay’ı kan bağışı hususunda güvenilir buluyor musunuz?” sorusuna ise %71’i evet cevabını vermiştir. Katılımcıların eğitim durumlarına göre kan verme ile ilgili bilgi ve tutumları tablo 4’de gösterilmiştir.

Katılımcılara “kan verme önündeki engellerin neler ola-

Tablo 3. Katılımcıların Kan Bağışıyla İlgili Bilgi ve Tutumları

Kan bağışı ile ilgili sorular	Evet n(%)	Hayır n(%)	Kararsızım n(%)
1.Kan bağışı hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz? (n=448)	193 (%43.1)	159 (%35.5)	96 (%21.4)
2.Kimlerin kan bağışı yapabileceği konusunda bilginiz var mı? (n=448)	265 (%59.2)	134 (%29.9)	49 (%10.9)
3.Kan bağışlama işleminin ne kadar sürebileceği konusunda bilginiz var mı? (n=447)	267 (%59.7)	148 (%33.1)	32(%7.2)
4.Kan bağışının nerelere yapılabileceğini biliyor musunuz? (n=449)	383 (%85.3)	50 (%11.1)	16 (%3.6)
5.Size göre sık görülen kan gruplarına ihtiyaç daha az mıdır?	108 (%24.1)	219 (%48.8)	122 (%27.2)
6.Kan bağışladığınızda kilo kaybedeceğinizi düşünüyor musunuz? (n=449)	29 (%6.5)	399 (%88.9)	21 (%4.7)
7.Kan bağışlamanın sağlıklı olduğunu düşünüyor musunuz? (n=449)	354 (%78.8)	22 (%4.9)	73 (16.3)
8.Hastane, doktor, hemşire, iğne ve kan tutması gibi korkularınız var mı? (n=449)	103 (%22.9)	323 (%71.9)	23 (%5.1)
9.Kan bağışında bulunulurken kullanılan malzemelerin hijyeni konusunda şüphelenir var mı? (n=450)	119 (%26.4)	245 (%54.4)	86 (%19.1)
10.Kan verirken enfeksiyon kapma korkunuz var mı? (n=449)	153 (%34.1)	234 (%52.1)	62 (13.8)
11.Kanınızı alan sağlık personelinin size karşı tutumu (gülyüz, rahatlatma.....) sizce önemli midir? (n=450)	426 (%94.7)	15 (%3.3)	9 (%2.0)
12.Kızılay’ı kan bağışı hususunda güvenilir buluyor musunuz? (n=448)	336 (%75.0)	48 (%10.7)	64 (%14.3)
13.Bağışladığınız kanın kimin için kullanılacağını bilmemek sizin bağış fikrinizi etkiler mi? (n=450)	98 (21.8)	313 (%69.6)	39 (%8.7)
14.Kan bağışı noktasının uzaklığı veya yakınlığı kan vermenizi etkiler mi? (n=448)	226 (%50.4)	182 (%40.6)	40 (%8.9)
15.Kızılay’ın gönderdiği mesajlar ve reklamları sizi kan bağışına teşvik ediyor mu? (n=447)	193 (%43.2)	170 (%38)	84 (%18.8)
16.Kan bağışı arabasının belirli zamanlarda sizin olduğunuz bölgeye gelmesi sizi kan bağışına teşvik eder mi? (n=449)	341 (%75.9)	52 (%11.6)	56 (%12.5)
17.Kan bağışının karşılığında size para ödenmesini ister misiniz? (n=449)	54 (%12)	375 (%83.5)	20 (%4.5)
18.Düzenli kan bağışı yapmak ister misiniz? (n=448)	241 (%53.8)	54(%12.1)	153 (%34.2)
19.Düzenli kan verme konusunda belli aralıklarla hatırlatma yapılmasını ister misiniz? (n=449)	240 (%53.5)	144 (%32.1)	65 (%14.5)

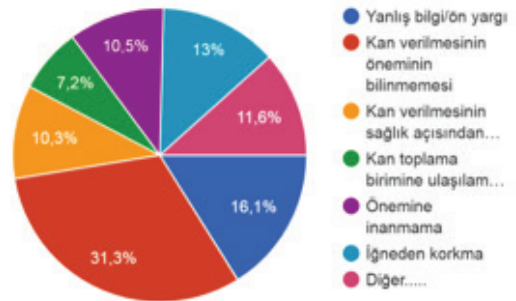
Tablo 4. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Kan Verme İle İlgili Bilgi ve Tutumları

Kan bağışı ile ilgili sorular		Eğitim Durumları		p*
		Lise ve Altı n (%)	Lisans ve lisans üstü n (%)	
Kan bağışı hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?	Evet	32 (%32.0)	161 (%46.4)	0.013
	Hayır	47 (%47.0)	111 (%32.0)	
	Kararsızım	21 (%21.0)	75 (%21.6)	
	Toplam**	100 (%100)	347 (%100)	
Size göre sık görülen kan gruplarına ihtiyaç daha az mıdır?	Evet	30 (%30.3)	78 (%22.3)	0.087
	Hayır	39 (%39.4)	180 (%51.6)	
	Kararsızım	30 (%30.3)	91 (%26.1)	
	Toplam**	99(%100)	349 (%100)	
Kan bağışladığınızda kilo kaybedeceğinizi düşünüyor musunuz?	Evet	7 (%7.1)	22 (%6.3)	0.942
	Hayır	87 (%87.9)	311 (%89.1)	
	Kararsızım	5 (%5.1)	16 (%4.6)	
	Toplam**	99 (%100)	349 (%100)	
Kan bağışında bulunulurken kullanılan malzemelerin hijyeni konusunda şüphelenir var mı?	Evet	25 (%25)	94 (%26.9)	0.909
	Hayır	55 (%55)	190 (%54.4)	
	Kararsızım	20 (%20)	65 (%18.6)	
	Toplam**	100 (%100)	349(%100)	
Kan verirken enfeksiyon kapma korkunuz var mı?	Evet	33 (%33.3)	119 (%34.1)	0.352
	Hayır	48 (%48.5)	186 (%53.3)	
	Kararsızım	18 (%18.2)	44 (%12.6)	
	Toplam**	99 (%100)	349 (%100)	
Kızılay'ı kan bağışı hususunda güvenilir buluyor musunuz?	Evet	89 (%89.9)	246 (%70.7)	<0.001
	Hayır	3 (%3.0)	45 (%12.9)	
	Kararsızım	7 (%7.1)	57 (%16.4)	
	Toplam**	99(%100)	348(%100)	

* Ki Kare testi

** Sütun toplamaları

bileceği” ile ilgili görüşleri sorulduğunda sırasıyla %31 oranında kan vermenin öneminin bilinmediği, %16 oranında yanlış bilgi / ön yargı, %13 oranında iğneden korkma, %11 oranında kan vermenin önemine inanmama, %10 oranında kan vermenin sağlık açısından yararının bilinmemesi ve %7 oranında kan toplama birimlerine ulaşılabilmesi cevapları alınmıştır. Sonuçlar Grafik 2’de gösterilmiştir.

Grafik 2. Katılımcılara Göre Kan Verme Önündeki Engeller

TARTIŞMA

Hayat kurtaran ve sağlığı iyileştiren kan nakline ihtiyaç, gerek kırsal gerekse kentsel alanlarda herhangi bir zamanda ortaya çıkabilir. Yeterli ve güvenli kan temini, kan nakli enfeksiyon prevalansı en düşük olan düzenli, gönüllü kan bağışçıları ile sağlanabilir.⁸

Kan bağışlama tutum ve davranışı tüm dünyada ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde toplum sağlığı açısından önemli bir konudur. Bu konu ile ilgili; kan bağışlama niyeti, gönüllü kan donörlüğü ve kan bağış davranışının tahmin edilmesi; kan bağışı ve kan donörlüğü önündeki unsurların neler olduğunu ortaya koymaktır.

Çalışma sonuçlarımıza göre kadın katılımcıların %4.3'ü, erkek katılımcıların %15.6'sı düzenli kan bağışında bulduklarını ifade etmişlerdir (p<0.001). Bulduğumuz bu oranlar Nwogoh ve ark.'nın Nijerya'da yaptıkları çalışmadaki sonuçlara benzer sonuçlardı (p=0.003).⁹ Kadınlar ve erkekler arasındaki bağış oranlarındaki bu fark, kadınların gebelik ve doğum nedeniyle faklı antikorlara sahip olması ve bundan dolayı alıcıda transfüzyon ile ilişkili akut akciğer hasarı (Transfusion-related acute lung injury-TRALI) gelişme riski nedeniyle ilk tercih olarak düşünülmemesi nedeniyle olabilir.

Çalışmamızda katılımcıların %63.3'ü daha önce hiç kan bağışında bulunmadığını belirtmiş olup bu oranlar, Hindistan'daki tıp fakültesindeki öğrencilerinde yapılan çalışmada %90, Suudi Arabistan'daki tıp fakültesi öğrencilerinde yapılan çalışmada %84 bulunmuştur.^{10,11} Sonuçlar arasındaki farklılık, bizim çalışmamızın öğrenci dışındaki bireylere de uygulanmış olmasından kaynaklanıyor olabilir.

Katılımcıların %34'ü kan verirken enfeksiyon kapmaktan korktuklarını belirtmiş olup, Bachhotiya ve ark.'nın diş hekimliği öğrencilerinde yaptığı çalışmadaki %4.8 oranına göre yüksek bulunmuştur. Aradaki fark genel toplumun enfeksiyon bilgi düzeyinin, sağlık üzerine eğitim alan gruba göre daha düşük olmasından kaynaklanabilir.¹²

"Kan bağışının kilo kaybına neden olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusuna katılımcıların %89'u hayır cevabını vermiş olup Jamaika'da yapılan benzer bir çalışmada da katılımcıların %88.5'i hayır cevabını vermişlerdir.¹³

Ahmed ve ark.'ı, 2012 yılında yaşları 17-25 arasında olan 600 tıp fakültesi öğrencisine yaptıkları kan bağışı bilgi, tutum ve davranış çalışmasında, katılımcıların %50'sinin kan bağışı konusunda istekli olduğunu göstermişlerdir.¹⁴ Bizim çalışmamızda, katılımcıların %80'i 18-30 yaş arasında olup, düzenli kan bağışında bulunmak isteyenlerin oranı Ahmed ve ark.'nın çalışmasına benzer şekilde %53 olarak bulunmuştur.

"Kan bağışı karşılığında size para ödenmesini ister misiniz" sorusuna katılımcıların %12'si evet cevabını vermiş olup Aslami ve ark.'nın tıp fakültesi öğrencilerinde yaptığı benzer çalışmada bu soruya evet diyenlerin oranı çalışmamızın sonuçlarının aksine %2 olarak bulunmuştur.¹⁰ Bu fark bizim çalışmamızın genel popülasyonda yapılmış olmasından, Aslami'nin çalışmasının kan vermenin önemi konusunda daha fazla bilgi sahibi olan tıp fakültesi öğrencilerinde yapılmış olmasından kaynaklanıyor olabilir. Nijerya'da yapılan benzer çalışmada ise kan bağışı karşılığında katılımcıların %14'ü nakit para, %8'i hediye bekle-diklerini ifade etmişlerdir.¹⁵ Bu farklılık ise ülkenin refah seviyesindeki gerilikle açıklanabilir.

Katılımcıların %23'ü hastane, doktor, hemşire, iğne ve kan tutması gibi korkuları olduğunu belirtmiş olup bu sonuçlar Alanazi ve ark.'nın Suudi Arabistan'da 300 tıp fakültesi öğrencisiyle yaptığı çalışmada katılımcıların %24'ü, Siromani ve ark.'nın 18-59 yaş arası gönüllü katılımcılarla yaptığı çalışmada ise %39 olarak bulunmuştur.^{11,16}

Yıldız ve ark.'nın Mersin ilinde yaptığı kan bağışına genel bakış anket çalışmasında, katılımcıların %93'ü personelin güler yüzlü olmasının önemli olduğunu belirtmişken, aynı soruya bizim katılımcılarımızın da %95'i evet cevabını vermiştir.⁵

Çalışmada “düzenli kan bağışı yapmak ister misiniz?” sorusuna katılımcıların %54’ü evet yanıtını verirken %12’si hayır, %34’ü kararsızım yanıtını vermiştir. Bu bulgulara göre kan vermenin önündeki engeller araştırıldığında; %23’ü kan bağışı yapmasına engel teşkil eden bir hastalığının bulunup bulunmadığını bilmediğini belirtmiştir. Katılımcıların %23’ü ise hastane, doktor, hemşire, iğne ve kan tutması gibi korkusunun olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %22’si bağışladığı kanın kimin için kullanılacağını bilmemesinin bağış fikrini etkilediğini belirtmiştir. “Kan bağışı hakkında yeterli bilgiye sahip misiniz?” sorusuna %36,4’ü hayır, %21,8’i kararsızım cevabını vermiştir. “Kan verirken enfeksiyon kapma korkunuz var mı?” sorusunu katılımcıların %33,5 “evet”, %14,2 ise “kararsızım” şeklinde yanıtlamıştır. Size göre kan vermenin önündeki en önemli engel hangisidir?” sorusuna katılımcıların %31’i kan verilmesinin önemini bilmemesi, %16’sı yanlış bilgi/ön yargı, %11’i kan vermenin önemine inanmama, %10’u kan verilmesinin sağlık açısından yararının bilmemesi cevaplarını vermiştir. Bu oranlar kan bağışı konusunda toplumun yetersiz, yanlış bilgi ve inancıya sahip olduğunu ve bu eksikliğin eğitimle kırılabileceğini göstermektedir.

Katılımcıların %11,1’i kan bağışını nereye yapacağını bilmediğini, %4’ü ise bilgisinden emin olmadığını belirtmiştir. Ankette sorulan “Kan bağışı noktasının uzaklığı veya yakınlığı kan vermenizi etkiler mi?” sorusuna %50 oranında “evet” yanıtı alınmıştır. Katılımcıların %76’sı, kan bağış arabasının belirli zamanlarda buldukları bölgeye gelmesinin kan bağışını artıracaklarını, bireylerin %54’ü, düzenli aralarla kan isteminin hatırlatılmasının gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlardan ortaya çıkan bu oranlar bizlere, sosyal medya, kamu spotları, sivil toplum örgütleri aracılığıyla, toplumu sürekli olarak bilgilendirmenin ve düzenli olarak kan bağışı reklamlarının yapılmasının kan bağışı konusunda farkındalığı artırmada yardımcı olabileceğini göstermektedir.

Literatürde kan bağışı ile ilgili bilgi tutum ve davranışlarının genç nüfus popülasyonunda araştırıldığı birçok çalışma mevcuttur. Bizim çalışmamız da her ne kadar 18-65 yaş arasındaki gönüllülere yapılmış olsa da katılımcıların %80’i 18-30 yaş arasından oluştuğu için genç nüfusun toplumdaki sağlığı teşvik edici faaliyetlere katkısı açısından önemli bir çalışmadır.

SONUÇ

Bu çalışma bizim, kan bağışı konusunda arz talep arasındaki boşluğu doldurmak için toplumdaki bireylerin kan bağışı konusunda eğitimine, kan bağışı kampanyalarına daha fazla önem vermemiz gerektiğini göstermektedir. Özellikle kişilerin doğru sandıkları yanlış bilgileri, güven-sizlikleri, korkuları ancak kaliteli bir eğitim programıyla çözülebilir. Bu konuda sadece sağlık hizmet sunucularına değil, kan toplama merkezlerine de önemli görevler düşmektedir.

Kaynaklar

1. Solaz N, Ülkemiz Ulusal Kan Politikası ve Donör Kazanım Stratejisi. Kan Bankacılığı ve Transfüzyon Kurs Kitabı, Şan Ofset, İstanbul 2004.
2. <http://www.who.int/iris/handle/10665/66183> (ET:29.04.2019).
3. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blood-safety-and-availability> (ET:29.04.2019).
4. <https://www.kanver.org/sayfa/hakkimizda/tarihcemiz/33> (ET:29.04.2019).
5. Yıldız Ç, Emekdaş G, Kamk A, Tiftik N, Solaz N, Aslan G, et al. Neden Kan Bağışlamıyoruz. Mersin İli'nde Yaşayanlarda Kan Bağışına Genel Bakış: Anket Çalışması. İnfeksiyon Dergisi 2006; 20(1): 41-55.
6. Yerpude NP, Jogdand SK. A Cross-Sectional Study on Knowledge, Attitude and Practice on Blood Donation among Medical Students of South India. Int J Med Health Sci. 2013; 2(4): 382-385.
7. Çetin AT. Donor selection and predonation screening tests. Türkiye Klinikleri J Int Med Sci 2007; 3(36): 23-36.
8. https://www.who.int/features/factfiles/blood_transfusion/en/ (ET:29.04.2019).
9. Nwogoh B, Aigberadion U, Nwamadi AI. Knowledge, Attitude, and Practice of Voluntary Blood Donation among Healthcare Workers at the University of Benin Teaching Hospital, Benin City, Nigeria. Journal of Blood Transfusion 2013;1-6.
10. Aslami AN, Jobby A, Simon S, Nazarudeen N, Raj P, Ramees M, et al. Assessment Of Knowledge, Attitude And Practice (Kap) Of Blood Donation Among Mbbs Students Of A Medical College In Kollam, Kerala. J of Evolution of Med Dent Sci 2015;4(35):6086-6095.
11. Alanazi MT, Elagib H, Aloufi HR, Alshammari BM, Alanazi SM, Alharbi SF et al. Knowledge attitude and practice of blood donation in Hail University. International Journal of Community Medicine and Public Health 2018; 5(3): 846-855.
12. Bachhotiya A, Arora VK, Mahashabde P. Evaluation Of Intervention On Voluntary Blood Donation Among 1st Prof Medical And Dental Students Of Index Medical College, Indore (Mp), India. National Journal of Community Medicine.2014; 5(2): 223-226.
13. Bourne PA, Richards S, Holder-Nevins D. Knowledge, Attitude, Practices and Readiness among University Science Students toward Non-Remunerated Blood Donation in a Middle-Income Developing Country. TAF Prev Med Bull 2013; 12(5):529-538.
14. Ahmed Z, Zafar M, Khan AA, Anjum MU, Siddique MA . Knowledge, Attitude and Practices about Blood Donation among Undergraduate Medical Students in Karachi. J Infect Dis Ther 2014; 2(2): 1-4.
15. Olaiya MA, Alakija W, Ajala A, Olatunji RO. Knowledge, attitudes, beliefs and motivations towards blood donations among blood donors in Lagos, Nigeria. Transfusion Medicine 2004; 14: 13-17.
16. Siromani U, Tsubaki T, Daniel D, Mammen JJ, Nair SC. A perspective study on the attitude to and practice of voluntary blood donation in a tertiary referral hospital in South India. Afr J Med Health Sci 2014; 13(2): 85-89.